

**BUGUNGI KUNDAGI OLIY TA'LIM MUASSASALARI RAHBAR SHAXSLARNING
KOMPETENLIGIGA QO'YILAYOTGAN TALABLAR VA ULARNING
FAOLIYATLARI**

Najmetdinov Ma'ruf G'ayratovich

Annotatsiya: Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarining rahbarlari kompetentligiga qo'yilayotgan zamonaviy talablar tahlil qilinadi. Tadqiqotda rahbarlarning boshqaruv ko'nikmalari, innovatsion texnologiyalarni qo'llash qobiliyatlari va yetakchilik sifatleri o'rganilgan. So'rovnoma va statistik tahlillar natijasida rahbarlarning zamonaviy ta'lim tizimiga moslashish darajasi, ma'naviy qiyofasi va axloqiy fazilatleri baholandi. Natijalar rahbarlar faoliyatining oliy ta'lim muassasalari rivojlanishi va talaba yetakchilik ko'nikmalarini shakllantirishdagi muhim rolini tasdiqladi. Maqola zamonaviy ta'lim rahbarlarining faoliyatiga doir yondashuvlarni baholash uchun foydali.

Kalit so'zlar: Oliy ta'lim rahbarlari, kompetentlik, boshqaruv, innovatsiya, yetakchilik, texnologiyalar, ma'naviyat, axloqiy qadriyatlar, ta'lim sifati.

Kirish

Oliy ta'lim muassasalarining rahbar shaxslariga qo'yilayotgan talablar yillar davomida o'zgardi va zamonaviy jarayonlarga moslashdi. Hozirgi davrda oliy ta'lim muassasalari rahbarlarining kompetentligi, mahorati va yetakchilik qobiliyatlari muvaffaqiyatli va barqaror ta'lim tizimining asosiy omillaridan biriga aylangan. Ta'limda globalizatsiya, raqamlashtirish va innovatsiyalar kuchayishi ta'lim muassasalari rahbarlaridan nafaqat kuchli boshqaruv qobiliyatlarini, balki keng ko'lamdagi bilimlarni, zamonaviy texnologiyalarni qo'llay olishni va barqaror rivojlanishga hissa qo'shishni talab qilmoqda.

Bugungi kunda oliy ta'lim muassasalarining rahbarlari o'z tashkilotlarining muvaffaqiyatli rivojlanishini ta'minlash uchun xalqaro standartlarga mos ravishda rivojlanayotgan talablarga javob berishi kerak. Oliy ta'lim rahbarlarining asosiy vazifalari o'z ichiga yangi ilmiy-texnologik yutuqlarni ta'lim tizimiga kiritish, ta'lim mazmunini modernizatsiya qilish, ilm-fan va ta'lim jarayonlarini uzviy bog'lash kabi masalalarni kiritadi (Abdulhamidova, 2024). Bunda raqamli transformatsiya va raqobat kuchayishi ham ta'lim muassasalarining global maydondagi rolini mustahkamlashda hal qiluvchi ahamiyat kasb etmoqda.

Ta'lim muassasalari rahbarlarining kompetentligiga qo'yilayotgan talablar nafaqat boshqaruv malakalariga qaratilgan bo'lib, ular pedagogik bilimlar, ijtimoiy va etika me'yorlariga mos ravishda faoliyat yuritish qobiliyatlarini ham o'z ichiga oladi. Bu esa ta'lim muassasalarining barqaror rivojlanishi va ular tomonidan taklif qilinayotgan ta'lim sifatining yuqori darajasini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Rahbar shaxslar o'z faoliyatida pedagogik yondashuvlardan foydalanishi, innovatsiyalarni joriy etish va ta'lim muhitini kengaytirishi lozim (Nabiyeva, 2024). Oliy ta'lim tizimidagi muhim vazifalardan biri - bu rahbarlarning ma'naviy qiyofasi va ularning jamoani boshqarishdagi yetakchilik qobiliyatlari. Yetakchilik qobiliyati bilan bir qatorda, rahbarlar o'zlarining kasbiy, ma'naviy va axloqiy fazilatlarini rivojlantirishi, jamoa orasida yuqori hurmatga ega bo'lishi talab etiladi.

Shu bilan birga, oliy ta'lim muassasalarida rahbarlarning innovatsiyalarni muvaffaqiyatli joriy etishi, yangi texnologiyalarni ta'lim jarayoniga tatbiq etishlari va talabalar bilan o'zaro faoliyatni sifatli olib borishlari muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bunday yondashuv ta'lim

muassasalari rahbarlarining zamon talablari bilan mos keladigan bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishini talab qiladi. Masalan, oliy ta'lim tizimida yetakchilik ko'nikmalarini rivojlantirish va talabalarga motivatsion muhit yaratish rahbarlarning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Yetakchilikning zamonaviy usullarini qo'llash va jamoa bilan samarali hamkorlik qilish orqali ta'lim sifatini oshirish muhimdir (Mavlonova, 2024).

Adabiyotlar tahlili. Oliy ta'lim muassasalarining rahbar kadrlari uchun kompetentlikka qo'yilgan talablar zamonaviy boshqaruv va pedagogik ko'nikmalarni o'z ichiga oladi. Abdulhamidova (2024) o'z maqolasida rahbarlarning kompetentligiga bo'lgan talablar tobora ortib borayotganini va zamonaviy ta'lim jarayonida ilm-fan va texnologiya bilan integratsiyalangan boshqaruv muhimligini ta'kidlaydi. Rahbarlar faqatgina ta'lim jarayonini boshqarish bilan cheklanmasdan, innovatsiyalarni ham joriy etishlari kerak. Nabiyeva (2024) esa ta'lim muassasalari rahbarlarining ma'naviy qiyofasi va unga qo'yilgan talablar haqida to'xtalib, rahbar shaxslarning axloqiy qadriyatlari hamda etika me'yorlariga mos ravishda faoliyat yuritishlari zarurligini qayd etadi. Ushbu omillar ta'lim jarayonining barqarorligini va sifatini ta'minlashda katta rol o'ynaydi. Ta'lim muassasalarining rahbarlari ijtimoiy va ma'naviy jihatdan kuchli bo'lishlari zarur, chunki ular jamoani boshqarish jarayonida yetakchi bo'lishlari kerak.

Mavlonova (2024) esa oliy ta'lim tizimida talabalar faolligi va yetakchilik ko'nikmalarining rivojlanishi haqida fikr yuritib, talabalarning muvaffaqiyatli ta'lim olishi uchun rahbarlarning ularni rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash ko'nikmalari muhimligini ta'kidlaydi. Rahbarlar yetakchilik qobiliyatlariga ega bo'lishi, o'zaro munosabatlarni samarali tashkil etishi va yangi yondashuvlarni qo'llay olishlari ta'lim tizimining muvaffaqiyatli ishlashiga yordam beradi. Adabiyotlardan ko'rinib turibdiki, oliy ta'lim muassasalari rahbarlarining kompetentligi ko'p qirrali va zamon talablari bilan bog'liq. Bu esa rahbarlarning nafaqat boshqaruv, balki ta'lim, texnologiya va ma'naviyat sohalarida ham yetakchi bo'lishini talab qiladi.

Metodlar

Ushbu tadqiqot oliy ta'lim muassasalarining rahbarlarining kompetentligiga qo'yilayotgan talablarni tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, zamonaviy ta'lim jarayonlari va boshqaruv usullari bilan bog'liq yondashuvlarni o'rganish uchun empirik va nazariy metodlardan foydalanildi. Birlamchi ma'lumotlar sifatida Toshkent shahridagi 10 ta oliy ta'lim muassasasining rahbarlari va pedagogik xodimlari o'rtasida o'tkazilgan so'rovnoma asosida ma'lumotlar yig'ildi. So'rovnomada 50 nafar respondent qatnashib, ular oliy ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv uslubi, innovatsiyalarni joriy etish qobiliyatlari va yetakchilik ko'nikmalarini baholadilar. Ikkinchi bosqichda esa olingan natijalar statistik tahlil qilingan va ulardan keyingi xulosalar chiqarilgan. Tadqiqotda korrelyatsion tahlil usuli yordamida rahbarlarning kompetentligiga ta'sir qiluvchi omillar o'rganildi. Shuningdek, nazariy qismda ilmiy manbalar tahlili va ular asosida olinadigan natijalar o'rganildi. Ma'lumotlar yig'ish jarayonida anketalar, intervyular va mavjud ilmiy manbalardan foydalanildi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari oliy ta'lim muassasalarida rahbar shaxslarning kompetentligiga qo'yilgan talablarning zamonaviy ta'lim jarayoniga mos ravishda rivojlanayotganini ko'rsatdi. So'rovnoma natijalariga ko'ra, ishtirokchilarning 85 foizi rahbarlarning boshqaruv ko'nikmalarini yuqori darajada deb baholadi. Shuningdek, respondentlarning 78 foizi oliy ta'lim rahbarlari zamonaviy texnologiyalardan faol foydalanayotganini ta'kidladi. Bu, ta'lim muassasalarida innovatsion texnologiyalarni joriy etish darajasining ortib borayotganini tasdiqlaydi.

Rahbarlarning yetakchilik qobiliyatlari ham alohida tahlil qilindi. So'rov ishtirokchilarining 72 foizi rahbarlarning jamoani boshqarish va talabalar bilan samarali hamkorlik qilish qobiliyatlarini yuqori baholadi. Rahbarlar talabalarning liderlik ko'nikmalarini rivojlantirish uchun yetarlicha motivatsiya va qo'llab-quvvatlash ko'rsatishini ta'kidlashdi. Bu esa oliy ta'lim muassasalarida talabalar faolligi va yetakchilik ko'nikmalarining shakllanishi jarayoniga ijobiy ta'sir ko'rsatayotganini ko'rsatadi.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, oliy ta'lim muassasalaridagi rahbarlar faqatgina boshqaruv mahoratiga ega bo'lishlari kerak emas, balki ma'naviy qiyofasi ham muhim ahamiyatga ega. So'rovda qatnashganlarning 65 foizi rahbarlarning ma'naviy qadriyatlarini va axloqiy fazilatlarini jamoaning umumiy kayfiyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini bildirdi. Bu rahbarlarning ta'lim jarayonida axloqiy etakchi bo'lishlari va yuqori ijtimoiy mas'uliyatni namoyon qilishlari kerakligini ko'rsatadi. Statistik tahlil natijalariga ko'ra, oliy ta'lim muassasalaridagi rahbarlarning boshqaruv qobiliyatlari va ta'lim sifatiga ijobiy ta'sir ko'rsatuvchi o'zaro bog'liqlik kuzatildi. Korrelyatsion koeffitsiyenti $r=0.72$ bo'lib, bu rahbarlarning kompetentligi va ta'lim sifati o'rtasida kuchli bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi. Shuningdek, innovatsion texnologiyalarning joriy etilishi va talabalar faolligi o'rtasida ham ijobiy o'zaro bog'liqlik kuzatildi ($r=0.68$). Umumiy natijalarga ko'ra, rahbarlarning zamonaviy texnologiyalardan foydalanish qobiliyati, boshqaruvdagi samaradorligi va ma'naviy qiyofasi oliy ta'lim muassasalarining rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu bilan birga, rahbarlarning pedagogik yondashuvlarni qo'llay olishi ta'lim sifatini oshirishda va innovatsiyalarni joriy etishda asosiy omil hisoblanadi.

Muhokama

Ushbu tadqiqot natijalari oliy ta'lim muassasalarining rahbarlari faoliyatiga qo'yilayotgan talablarning muhimligini yana bir bor tasdiqlaydi. Rahbarlarning zamonaviy texnologiyalar va innovatsiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etishlari ta'lim muassasalarini muvaffaqiyatini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega ekanini ko'rsatdi. So'rov natijalari ham bu jihatni tasdiqlaydi, chunki ishtirokchilarning aksariyati rahbarlarning innovatsion texnologiyalardan foydalanishini yuqori baholashgan. Bunday yondashuvlar ta'lim muassasalarining raqobatbardoshligini oshiradi va talabalarning motivatsiyasini kuchaytiradi. Rahbarlarning yetakchilik ko'nikmalari va pedagogik yondashuvlari ham tadqiqotning muhim topilmalari qatoriga kiradi. Natijalar rahbarlar nafaqat boshqaruv faoliyatida, balki talabalarning bilim olish jarayonida ham muhim rol o'ynayotganini ko'rsatadi. Talabalarning faolligi va ularning yetakchilik ko'nikmalarini rivojlantirish borasida rahbarlarning roli ortib bormoqda. Ushbu jihat, ta'lim jarayonida o'qituvchilar va rahbarlar o'rtasidagi hamkorlikning kuchayishi, ta'lim sifati oshishi va umumiy ta'lim muhiti yaxshilanishiga xizmat qilishi mumkin. Shuningdek, rahbarlarning ma'naviy qiyofasi va etika me'yorlariga amal qilishining ahamiyati ham bu tadqiqotda aniqlandi. Rahbarlar axloqiy qadriyatlarini bilan ta'lim muhitiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi va jamoani boshqarishda nafaqat texnik ko'nikmalarga, balki insoniy sifatlarga ham katta ahamiyat berishlari lozimligi ko'rinadi. Bu esa ta'lim muassasalarining uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Ushbu tadqiqot oliy ta'lim muassasalarining rahbarlari kompetentligiga qo'yilayotgan talablarni o'rganish va baholashga qaratilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, rahbarlarning zamonaviy boshqaruv usullari, texnologik innovatsiyalarni qo'llash qobiliyatlari va yetakchilik ko'nikmalari ta'lim muassasalarining rivojlanishi va barqarorligi uchun juda muhimdir. Xususan,

tadqiqotda ishtirok etgan respondentlarning aksariyati rahbarlarning boshqaruv faoliyatini yuqori baholab, ularning zamonaviy texnologiyalarni joriy etish borasidagi ko'nikmalarini alohida ta'kidlagan. Shuningdek, rahbarlarning ma'naviy qiyofasi va axloqiy fazilatlarini ta'lim muassasalarining ijtimoiy muhitiga katta ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Oliy ta'lim rahbarlarining axloqiy qadriyatlarini va pedagogik yondashuvlarini ularning jamoa orasidagi obro'sini oshirishi va ta'lim jarayonining samaradorligini kuchaytirishi muhim ekanligi qayd etildi. Shuningdek, talabalar faolligini oshirish va ularning yetakchilik ko'nikmalarini rivojlantirishda rahbarlarning roli alohida ahamiyat kasb etadi. Umuman olganda, ushbu tadqiqot oliy ta'lim muassasalarining rahbarlariga qo'yilgan talablarning keng qamrovli ekanligini va rahbarlarning nafaqat boshqaruv, balki pedagogik, texnologik va axloqiy jihatdan ham yuqori malakaga ega bo'lishlari kerakligini ko'rsatdi. Bunday talablar zamonaviy ta'lim tizimining rivojlanishi va raqobatbardoshligini ta'minlashda asosiy omil sifatida namoyon bo'lmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdulhamidova, O. R. (2024). Oliy Ta'lim Muassasalari Rahbar Kadrlarining Kompetentligiga Qo'yilayotgan Talablar. ILM-FAN Yangiliklari Konferensiyasi, 2(1), 43-44.
2. Nabiyeva, N. (2024). Ta'lim Muassasalari Rahbarlarining Ma'naviy Qiyofasi Va Unga Qo'yilgan Talablar. Journal Of Innovations In Scientific And Educational Research, 7(1), 121-124.
3. Mavlonova, B. (2024, May). Oliy Ta'lim Muassasalari Talabalarining Faolligi Va Ularda Yetakchilik (Liderlik) Ko'nikmalarini Paydo Bo'lishining Tarixiy-Zamonaviy Shakllanishi. In Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit (Pp. 126-128).
4. Nurmatovna, M. L. (2024). Ta'lim Muassasalari Rahbarlarining Kasbiy-Pedagogik Tayyorgarligi Va Unga Qo'yiladigan Talablar. Miasto Przyszłości, 45, 31-33.
5. Xusanovna, N. M. (2024). Talim Muassasasi Rahbarlarida Tanqidiy Fikrlashni Rivojlantirish Usullari. Kokand University Research Base, 330-333.